

De Eraut

van de

Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 25 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van
dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE, Abonnementen en Advertentieën
aan de ADMINISTRATIE; Bureau: Warmoesstraat 98, te Amsterdam.
Insendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen,
kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 25 April 1909. No. 1634.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar
f 5.20 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar
f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden
aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertentieprijs: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.30.
Aanvragen en vermelding van afzeggingen f —.13 per regel.

Pro Siege.

DERDE REEKS. (Derde gedeelte).

Christus Koningschap en het Gezin.

VIII.

Zie, de kinderen zijn een erf-
deel des HEEREN; des huks
vrucht is eene belooning.
Psalm 127: 3.

In het kind wordt het gezin voltooid. Ook de pas gehuwden vormen wel een gezin, maar toch zoo dat ze zelf gevoelens, hoe er nog altoos iets aan de volheid van hun leven ontbreekt. En dan eerst, als door de geboorte van het eerste kind de tweeheid tot drieheid geworden is, vertoont het gezin zich als volgrooid. Ook van het dienstpersoneel in het gezin zal te handelen zijn, maar al behoort, zal 't goed zijn, ook dit personeel in het gezin te worden opgenomen, toch schuift het van buiten af in het gezin in, en wordt er nooit een organisch deel van. Bij een aangenomen kind is de band vanzelf nauwer en inniger, maar toch, ook het aangenomen kind bestaat het gezin niet in den bloede, en de lieflijke naam van kind geldt naar Goddelijk recht alleen daar, waar de gehuwde man en vrouw saam de ouders van het jonggeboren wicht zijn. Op dat saam moet hier de volle nadruk gelegd, want ook van de kinderen uit een vorig huwelijk geldt niet wat in 't kind, dat beider kind is, voor ons optreedt. Zulk een voorkind is wel 't kind van den man of 't kind van de vrouw, maar niet beider kind, en ook hier blijft de band van het bloed onvolkomen. Zoo treedt de drieheid van „man, vrouw en kind”, als gevolg der zonde, want ook de dood is om der zonde wil, in allerlei verwikkelde vormen van het leven op; het eerst wel bij het buiten echt geboren kind; maar in al deze onvolledige of onzuivere combinaties komt de regel, de ordinantie Gods, niet in haar volle schoonheid uit, en om die schoonheid van Gods ordinantie ten volle te kunnen waardeeren, moet ge altoos weer terug naar het normale, d. i. naar het kind dat geboren is uit den man en de vrouw die saam in echt verbonden leven. Niet dat ook ongewone gevallen niet tot hartelijke verhouding kunnen leiden. Tusschen meer dan één aangenomen kind en zijn pleegouders nam men niet zelden veel warmer en hartelijker verhouding waar, dan bij menig kind dat in echt uit man en vrouw geboren is; maar dan is dit uitsluitend toch het bederf dat in het laatste gezin insloep; en waar het ons te doen is om het Koningschap van Christus, die kwam om ook in het gezin de ordinantie zijns Vaders te herstellen, hebben we niet te vragen, welke vervalsching en verbastering er ook ten opzichte van het kind in menig gezin te betreuren valt, maar uitsluitend hoe God de Heere in zijn ordinantie de verhouding van het kind tot zijn ouders en van de ouders tot het kind, in het gezin heeft ingezet. Niet bij den kranke bloeit de frischheid en schoonheid van het gelaat, maar bij den gezonde. En zoo moet ook hier het gezin genomen worden, niet in zijn vervormingen, noch ook in zijn kranke ontfaardingen, maar in zijn kerngezonden grondvorm. En in dezen gezonden vorm treedt de drieheid van het gezin dan alleen op, zoo het kind, dat geboren werd, en vader en moeder in het gehuwde echtbaar aan eeren, en zoo man en vrouw een verhouding tusschen zich en het kind in het leven roepen, die geheel en volkomen aan deze natuurlijke grond-betrekking, die uit het bloed opkomt, beantwoordt.

En zoo nu, in die normale, door God gewilde verhouding besien, toont de drieheid van „man, vrouw en kind” ons het gezin in zijn wondere volkomenheid. Die volkomen drieheid rust niet in neigingen, gezindheden en sympathieën, maar in het natuurlijke leven, in het bloed, en door dit bloed in het leven. Vandaar dat ge bij de dieren van de hoogheid van het gezin het soms zoo roerend voorspel vindt althans voor de moederliefde. Slechts bij zeer enkele diersoorten vindt ge iets dat door tijdelijk saamleven een schijngehalte van huwelijk levert; de vaderlijke liefde ontbreekt veelal geheel; maar te sterker trekt zich bij de meer ontwikkelde dieren het teedere in de moederliefde saam. Zoo zelfs, dat in de dierenwereld aanvankelijk de moederliefde van de klokken en andere vrouwelijke soorten, niet zelden de moederliefde onder menschen te boven gaat. Dit is niet de eere van dit dier, want straks raakt het van 't jong af, en taalt er niet meer naar. Van hier werkt de instinct, en instinct is niet de eere van wie 't bezit, maar van Hem die dit instinct inplantte. Ge moogt dan ook niet zeggen,

dat de liefde van de moeder onder menschen altoos hooger staat dan de liefde van den vader. De hartstochtelijke moederliefde vertoont zich zelfs bij anders gewetenloze vrouwen soms zoo vurig, dat ze de moeder verteert, maar ze vertoont dan tevens bijna altoos hetzelfde wat ge in de dierenwereld waarneemt, dat deze hartstochtelijke gehechtheid slechts enkele maanden duurt, om daarna vaak in stuitende zorgeloosheid en onverschilligheid om te slaan. In al zulke gevallen nu is het de dierlijke moederliefde die in de vrouw nawerkt, de werking van een instinctief gevoel, waaruit voor het karakter van de vrouw niets is af te leiden. En zelfs bij de edeler vrouw werkt dit instinctieve van haar moederliefde altoos in die mate mee, dat ge, om de moederwordende vrouw te beoordeelen, niet vragen moet, hoe ze in de eerste levensmaanden van haar wicht, op haar wicht letterlijk verzot is, maar hoe ze als de jaren voortschrijden, in haar teedere moederliefde volhardt. Dan treedt het instinct terug, houdt hetgeen we met de dieren gemeen hebben, op mee te spreken, en dan eerst komt de edele moedertrek in haar hogere menscheijke schoonheid uit. Toch blijft de instinctieve, voorbijgaande liefde van de klokken voor haar kieken zulk een toonbeeld van wat God tusschen kind en moeder wil, dat Christus niet gearzeld heeft, de betrekking tusschen God en zijn volk er in af te beelden. „Gelijk een klokken haar kieken verzamelt onder de vleugelen, zoo heb ik u onder mijn vleugelen willen dekken, o Jeruzalem, maar gij hebt niet gewild”.

Dieper nagegaan, heeft de liefde van de ouders voor hun kroost dan ook een hooger dan natuurlijke oorsprong. Er zijn twee in den echt bijeengebrachte door hogere dan natuurlijke motieven. Een jonge man die zijn vrouw koos, en de vrouw die haar man aannam, alleen omdat ze zich beiden door het uiterlijk voelden aangetrokken, of pijlijker nog, ter oorzaak van het bezit dat ze als erfdeel meende te kunnen inwachten, degradeert zich zelf. Waar 't goed zal zijn, daar gaat het heel anders toe, daar wordt ziel aan ziel geklonken, en ging de aantrekkelijkheid die man en vrouw saambracht, uit van een wondere magnetische kracht, die uit het hart van den een naar het hart van de ander trok. De geheimzinnige liefde die beide saamsnoert, komt dan van hooger, en moge door schoonheid en geldelijke vooruitzichten worden bevorderd, maar vindt er nooit haar grond en uitgangspunt in. Het is dan de ziel van den een die de ziel van de ander giste, begreep en trof. Uit dit geestelijke motief wordt dan straks de echt geboren, en als welhaast het eerstgeboren kindeke het gezin voltooit, heeft door het bloed en door de geslachtsgemeenschap heen, dat hogere motief ook in het kindeke nagewerkt. Vaak ziet ge dan ook, hoe in het kindeke niet alleen gelijkenis met de gelaatstreken en lichaamsfuncties van vader en moeder te herkennen is, maar hoe ook het karakter, hoe het talent, hoe de geestelijke gaven van vader en moeder in het kindeke naverken. Maar dit blijft toch, dat dit geestelijke motief werkt ingevolge van den natuurlijke oorsprong van het kindeke, en dat de hogere gelijkenis altoos rust in de gemeenschap van het bloed, waarin het leven is. Geen spiritualistische eenzijdigheid kan dit wegwijzen. Ge kunt het geestelijke hier niet van het lichamelijke losmaken, en het blijft de realiteit van het stoffelijke leven, waaruit de hogere gemeenschap opkomt. Lichaam en ziel kwamen nergens zoo sterk in hun eenheid uit, als juist in de geboorte van het kindeke, en al bracht hogere motief man en vrouw in den echt saam, toch ligt het uitgangspunt voor de geboorte altoos op natuurlijk terrein, en wat daarachter schuilt, komt eerst later, bij het opgroeien van het kindeke, uit.

Juist door die realiteit in het natuurlijke, in het bloed, en in wat voor oogen is, heeft de geboorte van het kind uit de moeder, na door den man verwekt te zijn, dan ook de hogere betekenis dat ze de geslachten, en door de geslachten geheel de menscheid, saambindt. Uit éénen bloede is geheel ons menscheijk geslacht opgekomen, en telkens wordt op dit veel betekenend feit, ook genealogisch, in de Schrift nadruk gelegd. De zonde moge ook dezen band verslapt hebben, verslapt soms tot onkenbaar wordens toe, maar de oorsprong van heel ons menscheijk geslacht blijft niettemin één, en in het bloed hangt heel de menscheid saam. Maar deze eenheid gaat door geleidingen en trappen. Had het God beëld, elk mensch afzonderlijk te scheppen, zooals hij Adam schiep, zoo zou dit verband ten eenenmale ontbroken hebben en alle kinde-

ren der menschen zouden als losse individuen naast elkander hebben gestaan, juist zooals de pleitbezorgers der Revolutie 't ons nu nog plegen voor te stellen. Elk mensch staat er dan met zijn eigen wil, en het is uit dezen wil des menschen, dat heel het menscheijk leven moet worden opgebouwd. Maar zoo heeft God het niet verordend. Hij schiep slechts den eersten man, en uit den eersten man de eerste vrouw, en hij gaf hun den last mee, om vruchtbaar te zijn en te vermenigvuldigen, doordien uit hen kinderen zouden geboren worden, en deze kinderen weer nieuwe gesinnen zouden stichten, en in deze gesinnen weer nieuwe kinderen zouden geboren worden, en zoo al wat aan menscheijk leven opkwam, in dien éénen Adam zijn oorsprong zou hebben, als één organisme zou samenhangen, één geslacht zou vormen, één menscheid zou uitmaken, en, viel het in zonde, door één Zoon des menschen zou kunnen gered worden.

Heel de verlossing van Christus toch is in het gezin gegrond, en in de geboorte van het kind uit zijn moeder bevestigd. Anders zou elk zondaar afzonderlijk moeten gered worden, nu alleen kon, dank zij den band van het gezinsleven, en de geboorte van 't kind uit zijn ouders, door één offerande aan het kruis, het heel zich over heel ons menscheijk geslacht uitbreiden. De geboorte in het gezin van het kind uit zijn ouders is dan ook het groote, Goddelijke mysterie, waardoor heel ons menscheijk leven beheerscht wordt. In hoe vele miljoenen ons geslacht ook zij uitgegroeid, het blijft, dank zij dit mysterie, een hechte, in het bloed gegronde eenheid vormen. We zijgen enkelingen die als bij een leger zijn ingelijfd, maar we vormen één menscheijke eenheid, die uit één oorsprong, dank zij dit wondere mysterie, is opgekomen. En in hoe vele rassen, geslachten en volken de menscheid thans ook gedeeld en gesplitst zij, we blijven de eenheid van al het menscheijke aan ons hart gevoelen, en al wat menscheijk is, spreekt ons als een stuk van ons eigen leven toe.

Maar gelijk we opmerkten, deze bloedband, die, dank zij de geboorte van het kind uit vader en moeder, heel de menscheid saambindt, werkt niet eentonig, maar door een reeks geleidingen en trappen, en het is in deze geleidingen, dat de rijke verwantschapsveelheid zich ontplooit, die aan het leven tekening geeft. Dit komt reeds terstond in het gezin zelf uit, zoodra het kindertal zich vermeerdert. Dan toch ontstaat niet alleen de betrekking tusschen man en vrouw, en tusschen de ouders en hun kroost, maar komt ook de nieuwe verscheidenheid op van zoon en dochter, die zich kruist met de variatie van man en vrouw. Vader en moeder staan beiden in betrekking tot hun kroost, maar de verhouding van de moeder tot haar zoon of haar dochter verschilt weer, en ook bij den vader ontstaat een geheel andere betrekking ten opzichte van zijn dochter dan van zijn zoon. Doch hierbij blijft het niet. De kinderen zelve roepen onderling een nieuwe betrekking van broeder en zuster, van ouders en jongeren in het leven, die beide van zoo hoog gewicht zijn. Werden alle kinderen in een gezin op één dag geboren, zoo zouden ze allen van denselven leeftijd zijn. Nu daarentegen vindt ge in een rijk-ontplooid gezin wat men noemt de grooten en de kleintjes saam, en aan alles merkt ge in zulke jaren, hoe de verhouding en betrekking tusschen de grooten onderling, tusschen de kleintjes onderling, en tusschen de grooten en de kleintjes saam weer uiteenloopt; waarbij dan nog komt het verschil in karakter, aanleg en sympathie, waardoor er onder een groot aantal kinderen allicht zijn, die zich nauwer aan elkander hechten, en anderen die meer uiteenloopen. Geheel een levensweld op zichzelf, waarin men went aan overeenstemming en verschil, leeft te midden van allerlei variaties, en een kleine voorproef heeft van wat 't straks in het volksleven zijn zal.

Maar ook afgezien van die verschillen in leeftijd, karakter en geslacht, komt in het gezin, wederom dank zij de geboorte, de broeder- en zusterbetrekking op, die bij alle verschil toch de eenheid in stand houdt. Men gevoelt als broeder en zuster dat men bij elkaar hoort, niet altoos in het gezin, maar te sterker tegenover derden en tegenover wat buiten het gezin staat. Een broeder en zuster zullen evenals hun ouders, die als man en vrouw verkeerden, in eenzelfde gezin een combinatie van het manlijk en vrouwelijk element vertoonen, maar toch beide malen op zoo geheel andere wijze. Het saamleven van broeder en zuster is voorbijgaand. Straks verlaten

zij 't gezin hunner ouders, om een eigen gezin te formeeren, maar toch hadden ze in hun jeugd reeds den omgang met het andere geslacht, en niet te zeggen is, wat invloed reeds in dit opzicht van de zusters op haar broeders, en van de broeders op hun zusters uitgaat. Door haar broeders komen de zusters, met hun vrienden, en komen de broeders met de vriendinnen van hun zusters in aanraking, wat veelal de weg is die tot later huwelijk leidt. En ook afgezien hiervan werkt het bijeenwonen als broeders en zusters zoo sterk na, dat de broederband zelfs het symbool is geworden van de eenheid die de geloovigen in Christus onderling bezitten. Broederschap is de eere naam die op het heilig terrein is overgebracht.

Maar hierbij blijft het niet. Het gezinsleven en de geboorte in het gezin van het kind uit zijn ouders, vlechten evenzoo den band der familie en geslachten door bloedverwantschap en maagschap. De bloedband blijft doorwerken, ook al zijn allen uitgegaan en ook al hebben allen een eigen gezin geformeerd. Men spreekt van een schoonbroeder en schoonzuster, maar onder wat naam ook, voelt men zich toch altoos tot de vrouw van zijn broeder of tot den man van zijn zuster in een eigenaardige verhouding geplaatst. En op gelijke wijze werkt de bloedband in de opgaande linie. De broeders of zusters van onzen vader en moeder hooren bij ons, en wij hooren bij hen, iets wat we nog sterker voelen bij onze grootouders naar boven, en bij de kleinkinderen naar beneden. Iets van dien band gaat zelfs over op de kinderen van onze broeders en zusters, en zoo vindt ge ten slotte heel families die door zwagerschap, maagschap en afstamming een gelukkigen, breeden kring vormen van grootouders, schoonzusters, tantes, ooms, zwagers, schoonzusters, nichten en neven; en tusschen dezen allen een zeer gevarieerde betrekking, hier sterker, daar zwakker werkend, maar toch één compleet geheel vormend, dat soms in tientallen van personen uiteengaande, nochtans zich bewust blijft van den band die allen saambindt en hen gevoelen doet dat ze bijeen hooren. En heel dit rijke familieleven heeft God de Heere doen opkomen uit dit één feit, dat het kind uit zijn ouders geboren wordt. Hetzelfde geldt van de geslachten. Over vader en grootvader heen, gevoelen vader, kind en kleinkind, dat ze één geslacht vormen. De Schrift zelf leert ons op de genealogische afstamming nadruk leggen. Er zijn gelaats-, er zijn karaktertrekken die zich in de geslachten voortplanten. Zijn voorouders in stamtafel te kennen, is een voorrecht, door hen vooral op prijs gesteld, die er zich op beroemen kunnen af te stammen van mannen, die in de historie als helden, als mannen van wetenschap of als kunst groot, te boek staan. Heel de eere der vorstelijke dynastieën, en de vastheid die deze dynastieën aan het Staatsverband geven, komt hier uit op. De geslachtsnamen dragen dan de eenheid van het geslacht door de eeuwen voort, en gelijk de Nassau's op hun schild schreven: *Moi Nassau*, d. i. „Ik een Nassau”, zoo voelt men nog in adellijke geslachten, hoe het bezit van een roemruchtig voorgelicht ook den naef verheft.

Zelfs het volksleven heeft gelijken oorsprong. Thans gevoelt men dit niet meer, omdat het genealogisch verband is te loor gegaan, te veel geslachten zich in een volk vermengd hebben, en te veel vreemde elementen in elk volk zijn opgenomen. Maar nochtans wijst de Schrift er wel zeer nadrukkelijk op, hoe alle stammen van Israël één gemeenschappelijke patriarch tot stamvader hadden, en hoe in die eenheid van stamvader de eenheid van heel Israël lag uitgedrukt; en evenzoo wordt voor tal van andere volken de gemeenschappelijke stamvader met name in de Schrift aangegeven. Vaak vindt men die lange stamtafels in de Schrift dan wel overbodig, en leest er over heen, maar dit heft haar betekenis niet op. Die betekenis toch is geen andere, dan om de stamverwantschap van elk volk, en de onderlinge bloedverwantschap van de vele volken te doen uitkomen. Een doorlopende lijn, die dan haar hoogtepunt bereikt in de stamtafel van den Messias, om wel te doen uitkomen hoe hij uit David en Abraham geboren was, en hoe door Abraham alle volken met Messias in verwantschap stonden. En al is nu dit genealogisch volksleven allengs in het Staatsverband opgegaan, dit neemt niet weg, dat toch ook het volksleven in zijn opkomen een rechtstreeks gevolg is van de geboorte van het kind uit zijn ouders. Ware dit niet alsoo door God verordend, zoo zou noch het gezinsleven, noch het familieleven, noch het geslachts- en stam-

leven, noch het volksleven zijn opgekomen. Niet genoeg kan daarom de aanbiddelijke schoonheid en rijkdom van deze één ordinantie Gods bewonderd worden. Het lijkt ons thans zoo eenvoudig, dat een man en vrouw kiest, en dat hieruit kinderen geboren worden, maar achter dit eenvoudige feit schuilt dan toch de geheele rijke ontwikkeling van ons menscheijk leven in al zijn combinaties en variaties, en de majesteit om uit het eenvoudigste het rijkste te doen voortkomen, spreekt nergens in de schepping zoo sterk als hier. Ouderliefde, kinderliefde, broederliefde, familielevens, geslachtsgehechtheid en volksband, met al de rijke variaties die deze gezindheden op het menscheijk hart spelen, zijn als opgekomen uit dit ene, dat mensch uit mensch zou geboren worden.

En ook hier nu grijpt het Koningschap van Christus op het gezinsleven in. Niettegenstaande toch de zonde zoo bitter verwoestend op het zijne weefsel van den band die man en vrouw, ouders en kroost, broeders en zusters, familie en geslachten saam bond, en zelfs op den volksband heeft ingewerkt, blijft dit alles toch nog altoos zulk een veelzins hechten band vormen, die ons menscheijk leven saamhoudt. Maar denk u nu, dat de ordinantie die God in dit mysterie der geboorte legde, ongestoord en ongehinderd met volle kracht had kunnen doorwerken, wat zou dan niet die wondere ordinantie gewerkt hebben, dat één menscheijk geslacht, door allerlei geleidingen en trappen heen, op het innigst in eenheid saamverbonden leefde? Men denkt bij zonde thans veelal uitsluitend aan persoonlijke zonden, en heeft niet genoeg oog voor de verwoesting der zonde in de familie, geslachten en volkeren, en daardoor verstaan we den hoogen eisch onzes Gods niet meer. Maar wat nu de Christus hier als Koning komt doen, is immers die oorspronkelijk ordinantie in zijn volle betekenis herstellen. Hij tast de zonde in haar woestende werking niet alleen op ons persoonlijk leven, maar ook even ernstig in haar verwoestende werking op heel ons menscheijk saamleven aan. Ook op dit breed terrein moet het egoïsme, moet de heerschzucht, moet de trots, moet de geldzucht en de zinnenlust worden teruggedrongen, en moet de liefde weer trioufieren. Van de persoon van man en vrouw gaat dit uit, dank zij hun bekeering; als vrucht van die bekeering moet het gezinsleven allengs zoo meer zijn oorspronkelijk luster herwinnen; door het verheffen van het gezinsleven moet de familieband geheiligd worden; en zoo moet tot in de geslachten en tot in het volksleven de elektrische werking eener heilige liefde weer ritselen gaan. In de Schrift vindt deze werking der liefde in het besef van aamhoorigheid haar uitdrukking in het Verbond, dat een band om de gesinnen, de familie, de geslachten en om het volksleven sloeg. Maar ook afgezien van dit Verbond, werkt de geest van Christus in ons menscheijk leven door, om het gevoel van aamhoorigheid en eenheid in ons menscheijk geslacht te doen herleven. En al is in dit opzicht het ideaal nog van verre niet bereikt, ja, al zal 't nimmer bereikt worden, toch behoort ge het leven van het Christelijk Europa en Amerika slechts met het sombere leven in Azië en Afrika te vergelijken, om aanstonds de vrucht te grijpen, die de Christelijke religie ook voor de eenheid des menscheijken levens reeds voor eeuwen gedragen heeft. Er is ook onder ons nog een stuitend tekort aan liefde en eenheidszin, maar vergeleken met wat bestond eer de Christus verscheen, is toch wat hij wrocht, reeds zoo onoverzienbaar rijk in vrucht.

„Zie het Lam Gods.”

En ziende op Jesus, daar wandelende, zeide hij: Zie, het Lam Gods.
Joh. 1: 36.

Caiaphas en Pilatus staan in de historie te boek als godvergeten overlaten, tegen wier nagedachteus alwie Christus aanbiddt zich keeren moet, en zelfs heeft de legende de bitterheid van dit oordeel nog verscherpt. Het is dan ook vreesselijk, zich ook maar even in te denken in de plaats van die rampzalige Joden en Romeinen, die in het groote Messiasproces als handelende personen zijn opgetreden, en de verantwoordelijkheid voor zijn gevangenneming, voor zijn veroordeeling en voor zijn ter dood brenging op zich hebben genomen. Van de krijgsknechten die Jesus bespotten als Israels Koning en straks hem geeselden en aan het Kruis nagelden, en dat Kruis opzetten op den top van Golgotha's heuvel, kan men dan nog zeggen, dat ze slechts werktuigen in de hand van het Sanhedrin en van Pilatus waren,